

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.73-1.9>

Ю. О. Долинний

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання і спорту
Донбаської державної машинобудівної академії

О. С. Гончаренко

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання і спорту
Донбаської державної машинобудівної академії

Л. С. Кравчук

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри терапії, ерготерапії, фізичного виховання і спорту
Хмельницького інституту соціальних технологій
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

У статті представлено та розглянуто педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту під час навчання в закладах вищої освіти.

Спираємося на результати аналізу сукупності чинників, які впливають на формування професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту і визначаємо такі педагогічні умови цілеспрямованого формування компетентності: створення освітнього середовища з метою підвищення професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту; упровадження особистісно орієнтованої підготовки майбутнього фахівця з фізичного виховання і спорту; моніторинг сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту. Утворення освітньо-професійного середовища з метою впровадження програми підготовки майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту до професійної діяльності сприймається як простір для самореалізації й самоактуалізації, як умова власної самоосвіти студента. Особистісно орієнтована підготовка фахівців із фізичного виховання і спорту складається з особистих й індивідуальних якостей майбутнього фахівця та розглядається як науково обґрунтована система суб'єктної взаємодії студентів і професорсько-викладацького складу закладу вищої освіти, в основу побудови якої покладено принцип особистісного підходу до кожного студента. Моніторинг – це система постійного спостереження за явищами і процесами, що проходять у навколишньому середовищі і суспільстві, результати якого служать для обґрунтування управлінських рішень з убезпечення людей і об'єктів економіки. Моніторинг – це науково обґрунтована, цілеспрямована, аналітична та прогностична система відстеження динаміки провідних процесів як у змістовому, так і в організаційному плані, на всіх рівнях системи освіти, за участю всіх суб'єктів освіти.

Теоретичний аналіз наукових джерел уможливив узагальнення значного досвіду теорії та практики професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту у вищій школі та вказує на позитивний вплив педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту під час навчання в закладах вищої освіти, а саме на опанування навчального матеріалу, сучасних теоретичних знань і практичних умінь у застосуванні фізичних вправ і природних чинників; сучасних спортивно-масових та фізкультурно-оздоровчих технологій, з акцентом на мотивації, інтересах і потребах майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту під час навчальної діяльності.

Ключові слова: педагогічні умови, фахівці, фізичне виховання, спорт, професійна компетентність.

Постановка проблеми. Демократичний розвиток нашої держави, реформування освіти і науки України вимагають переходу до нового типу гуманістично-інноваційної фізкультурної освіти, яка здійснюється на основі впровадження нового змісту, форм, методів та умов

навчання, підвищення якості професійної підготовки, розвитку професійної компетентності майбутнього фахівця з фізичного виховання і спорту, що відповідають вимогам сучасної освіти [4; 6]. Проблемою сучасної педагогічної теорії і практики є процеси фахової підготовки майбут-

ніх фахівців із фізичного виховання і спорту до професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичний аналіз наукових джерел уможливив узагальнення значного досвіду теорії та практики професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту у вищій школі, зокрема таких аспектів: професійної підготовки майбутніх фахівців (Ю. Бойчук, О. Дубасенюк, М. Євтух, В. Наумчук, В. Ягупов та інші); професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту (Т. Бугеря, Л. Волошко, А. Герцик, М. Дутчак, Р. Карпюк, Т. Круцевич, Р. Клопов, А. Конох, О. Куц, М. Носко, В. Платонов, Є. Приступа, Л. Сущенко, О. Тимошенко, Б. Шиян, Ю. Шкретій та інші); реалізації принципу неперервності професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту (С. Гончаренко, І. Зязюн, С. Сисоєва, В. Кукса, Л. Сущенко).

Фізичному вихованню різних верств населення приділяли увагу у своїх роботах М. Дутчак, В. Завацький, Л. Іващенко, О. Куц, Н. Москаленко. Науковий інтерес для нашого дослідження становить досвід фізкультурно-оздоровлювальної роботи закордонних дослідників (С. Bouchard, R. Shephard, T. Stephens, E. Franke, I. Hrynchenko, R. Muszkiewa та інші).

В останні роки соціально-педагогічну проблему підготовки майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту досліджено в дисертаціях Л. Сущенко («Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту в закладах вищої освіти»), Р. Клопова («Теорія і практика професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту із застосуванням інформаційних технологій»), М. Василенко («Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх фітнес-тренерів у закладах вищої освіти»). Однак проблема професійної підготовки, а саме професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту, не була предметом окремого дослідження в час реформування вищої освіти.

Мета статті. Розглянути та визначити педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту.

Виклад основного матеріалу. Професійна освіта майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту в закладах вищої освіти потребує технологічних змін фізкультурно-оздоровчої спрямованості на роботу з людьми та молоддю. Високі інноваційні технології, а також численна кількість сучасного населення з ослабленим здоров'ям потребують висококваліфікованих фахівців із фізичної культури, здатних успішно реалізовувати розвивальні, навчальні й оздоровчі

програми вдосконалення та розвитку людини. Розвиток даного напрямку підготовки майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту сучасні автори бачать по-різному. Так, Д. Чернілевський на основі дослідження Р. Бекирової пропонує такі сучасні напрями професійної підготовки майбутніх фахівців [14]:

1. Навчання, побудовано суто (або переважно) на передачі інформації, повинно бути замінене й істотно доповнене діяльнісним навчанням, орієнтованим як на сьогоднішнє, так і на майбутнє. Основний акцент такого навчання робиться на організацію різних видів діяльності студентів. У цьому разі змінюється статус викладача (із передавача інформації він перетворюється на менеджера навчального процесу).

2. Змінюється зміст освіти – не інформація про діяльність плюс трохи діяльності, а діяльність, що ґрунтується на інформації. Водночас змістом освіти є і соціокультурний контекст.

3. Змінюються форми взаємодії викладачів і студентів, а також студентів один з одним. На зміну традиційним приходять форми активного навчання (дидактичні ігри, аналіз конкретних ситуацій, розігрування ролей, різновиди дискусій, тренінги тощо).

4. Зміна цілей, зміст і форми навчання впливають на характер спілкування викладача і студента, на атмосферу їхньої взаємодії. Партнерство, рівність особистостей у вчинках, відповідальність у виборі, позитивне емоційне ставлення – усе це стає домінантою відносин.

Ми спираємося на результати аналізу сукупності чинників, які впливають на формування професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту та визначаємо такі *педагогічні умови* цілеспрямованого формування компетентності:

– створення освітнього середовища з метою підвищення професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту;

– упровадження особистісно орієнтованої підготовки майбутнього фахівця з фізичного виховання і спорту;

– моніторинг сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту та готовності до професійної діяльності.

Структура підготовки майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту до фізкультурно-оздоровчої роботи з людьми різних вікових категорій залежить від належно організованого *освітнього середовища* (навчальне, організаційне, наукове) у закладах вищої освіти. Важливо те, що викладачі закладів вищої освіти завдяки сучасній техніці мають змогу не просто досягати окремих дидактичних цілей, використовувати різні види навчальної, організаційної, наукової роботи, а

цілеспрямовано проєктувати освітньо-професійне середовище за допомогою програми підготовки майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту до професійної діяльності [3; 5].

Важливість створення освітньо-професійного середовища з метою впровадження програми підготовки майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту до професійної діяльності сприймається як простір для самореалізації й самоактуалізації, як умова власної самоосвіти студента. Самоосвіта надає змогу зробити вибір освітніх шляхів у межах науково-методичної, пошуково-дослідницької й експериментальної роботи на базі принципів свободи, самостійності, відповідальності, які поєднуються з такими принципами, як поліваріантність, мобільність, орієнтованість на практику. В освітньо-професійному середовищі реалізуються проблеми оптимального кодування інформації, що дозволяє більш повно представити сприйняття навчальної інформації як активний процес, в основі якого є властивість перетворення пізнавальних знаків, скорочення їхньої кількості шляхом синтезування у професійні знання [9].

Підготовка майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту до фізкультурно-оздоровчої роботи з людьми різної вікової категорії включає у свою структуру *особистісно орієнтовану підготовку*. Особистісно орієнтована підготовка фахівців із фізичного виховання і спорту складається з особистих та індивідуальних якостей майбутнього фахівця та розглядається як науково обґрунтована система суб'єктної взаємодії студентів і професорсько-викладацького складу закладу вищої освіти, в основу побудови якої покладено принцип особистісного підходу до кожного студента.

Поділяємо думку І. Беґа та переконані, що особистісно орієнтована підготовка уможливіє «духовно-практичне освоєння суб'єктом світу, його морально-духовну практику стосовно світу людей і світу речей», «забезпечує морально-духовний розвиток суб'єкта, приводить до виховання вищих сенсів життя людини і практичної орієнтації на них у своїй життєдіяльності», має цілком асимілюватися компетентнісним підходом, оскільки морально-духовна досвідченість особистості, яка передбачається саме останнім, пов'язана з використанням ідей особистісно орієнтованого виховання, за якого вона є суб'єктом суспільно значущої поведінки як істотної складової частини суспільної практики, а «одиницею особистісного розвитку» є вчинок, що мотивується морально-духовною цінністю як самовартісною формою активності.

Особистісно орієнтована підготовка майбутніх фахівців, як зазначає О. Сиротюк [11, с. 54–63], відкриває сучасні концепції навчання як традиційний, різнорівневий, профільний, особистий та природно відповідний напрям підготовки майбут-

ніх фахівців із фізичного виховання і спорту до професійної діяльності, шлях до персоніфікації. На основі досліджень І. Деркач зазначає, що акмеологічний підхід до розвитку особистості базується на основі «компетентності нововведень, проєктування мети власної діяльності, моделювання маршруту щодо професійного самовдосконалення з урахуванням своїх потенційних здібностей та потреб суспільства». Автор зазначає структуру професійної компетентності випускника вищого навчального закладу [3].

Особистісно орієнтоване навчання виникло й розвивалося в середовищі гуманістичної педагогіки. Модель особистісно орієнтованого навчання належить американському психотерапевту Карлу Роджерсу. Особистісно орієнтоване навчання, на його думку, – це усвідомлене, самостійно ініційоване, скероване на засвоєння сенсів як елементів особистісного досвіду навчання, у якому роль фахівця полягає у стимулюванні усвідомленого навчання. С. Гончаренко спирається на розуміння цінностей як ядра і змістовного елемента культури людини, дає ще одне визначення особистісно орієнтованого навчання, де визнають студента головною цінністю освітнього процесу [1].

Наступною умовою формування професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту до професійної діяльності є *моніторинг сформованості компетентності майбутнього фахівця з фізичного виховання і спорту*. Моніторинг – це система постійного спостереження за явищами і процесами, що проходять в навколишньому середовищі і суспільстві, результати якого служать для обґрунтування управлінських рішень з забезпечення людей і об'єктів економіки. Існує багато визначень поняття «моніторинг». Англійською *monitoring* – безперервне стеження за певним процесом із метою виявлення відповідності його бажаному результату [12].

Як зазначає З. Рябова, моніторинг – це науково обґрунтована, цілеспрямована, аналітична та прогностична система відстеження динаміки провідних процесів як у змістовному, так і в організаційному плані, на всіх рівнях системи освіти, за участю всіх суб'єктів освіти [10]. У своїх дослідженнях Л. Крисіна визначає моніторинг як систематичне спостереження за будь-яким процесом із метою встановлення відповідності чи невідповідності результатів цього процесу початковим припущенням. Привертає нашу увагу дослідження А. Дахіна, який вказує, що моніторинг – це безупинне, тривале спостереження навчального процесу й управління ним.

Основними *завданнями* моніторингу в освітньому закладі є:

– виявлення й оцінювання якісних показників педагогічних дій;

– забезпечення зворотної інформації про відповідність фактичних результатів діяльності її кінцевим результатам;

– виявлення причин і чинників невідповідності плану фактичним результатам.

Як будь-який процес, моніторингове дослідження має свої етапи проведення, які визначила Т. Лукіна [7], а саме:

I етап – «Цілепокладання та планування дослідження» (визначення мети та завдань дослідження; визначення об'єкта дослідження; розрахунок та формування вибірки; побудова графіка дослідження – визначення термінів і процедур дослідження, підбір та підготовка координаторів дослідження; визначення критеріїв та показників оцінювання; вибір методів дослідження).

II етап – «Розробка інструментарію» (розробка тестів та їх апробація, одержання стандартизованого тесту; розробка анкет та їх апробація; підготовка інструктивно-методичних матеріалів для координаторів дослідження всіх рівнів, учасників дослідження; вибір статистичних і математичних методів обробки й обрахунку одержаних результатів дослідження).

III етап – «Проведення дослідження» (пілотне дослідження – підготовка учасників, проведення інструктажу; основне дослідження).

IV етап – «Збір та обробка результатів».

V етап – «Аналіз та інтерпретація результатів дослідження» (узагальнення статистичної інформації; виявлення чинників впливу; підготовка рекомендацій щодо корекційної роботи, усунення негативних чинників, формування освітньої політики тощо) [7].

Моніторинг у закладі вищої освіти дає можливість на ранніх етапах з'ясувати причини, які сповільнюють навчально-виховний процес, а також дозволяє адміністрації навчального закладу самостійно формулювати і вирішувати освітні проблеми. Моніторинг сформованості готовності майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту до професійної діяльності в нашій експериментально-дослідній роботі відбувався під час порівняльного аналізу показників компонентів компетентності майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту у процесі застосування експериментальної програми підготовки майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту до професійної діяльності.

Висновки і пропозиції. Упровадження у практику вищої школи запропонованих педагогічних умов (створення освітнього середовища з метою підвищення професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту; упровадження особистісно орієнтованої підготовки майбутнього фахівця з фізичного виховання і спорту; моніторинг сформованості професійної готовності майбутніх фахівців із фізичного вихо-

вання і спорту до професійної діяльності) формування професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту значно полегшують опанування навчального матеріалу, а саме: сучасних теоретичних знань і практичних умінь щодо застосування фізичних вправ і природних чинників; сучасних спортивно-масових та фізкультурно-оздоровчих технологій, з акцентом на мотивації, інтересах і потребах майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту під час навчальної діяльності.

Список використаної літератури:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
2. Грибан Г., Бойко Д., Дзензелюк Д. Термінологічний словник з фізичної культури і спорту. Житомир : Рута, 2016. 100 с.
3. Деркач А. Акмеологические основы развития профессионала. Воронеж, 2004. 752 с.
4. Долинний Ю., Олійник О., Черненко С. Навчально-ознайомча та виробнича практика в системі професійної підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту. *Педагогіка й сучасні аспекти фізичного виховання* : збірник наукових праць / за заг. ред. Ю. Долинного. Краматорськ : ДДМА, 2020. С. 291–296.
5. Долинний Ю. Підготовка фахівців з фізичного виховання й спорту до професійної діяльності. *Інноваційна педагогіка* : науковий журнал ; Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. Зареєстровано Міністерством юстиції України. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 21, Т. 1. Херсон, 2020. С. 203–207.
6. Долинний Ю., Тесленко А. Професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту. *Взаємодія духовного й фізичного виховання в становленні гармонійно розвинутої особистості* : збірник статей за матеріалами VI Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції / гол. ред. В. Пристинський. Слов'янськ, 2019. С. 391–395.
7. Лукіна Т. Моніторинг якості освіти : теорія і практика. Київ : Видавничий дім «Шкільний світ» ; вид. Л. Галіцина, 2006. 128 с.
8. Мирончук Н. Завдання професійної підготовки сучасного фахівця у системі вищої освіти. *Андрагогічний вісник* : наукове електронне періодичне видання. 2014. Вип. 5. С. 126–132.
9. Петров В. Здоров'єсберегаючі технології в роботі учителя фізической культури : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Ростов-на-Дону, 2003. 220 с.
10. Рябова З. Моніторинг розвитку навчальної діяльності учнів загальноосвітнього навчального закладу : науково-методичний посібник. Харків : Гімназія, 2004. 72 с.

11. Сиротюк А., Думиникэ Ю. Современные концепции обучения : традиционный, разноуровневый, профильный, индивидуальный, природосообразный подходы. *Кафедра*. 2005. С. 54–63.
12. Сучасний тлумачний словник української мови : 100 000 слів / за заг. ред. В. Дубічинського. Харків : ВД «Школа», 2008. С. 489.
13. Сущенко Л. Професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту : теоретико-методологічний аспект : монографія. Запоріжжя : ЗДУ, 2003. 442 с.
14. Чернілевський Д. Педагогіка вищої школи : підручник. Вінниця : видавництво університету «Україна», 2008. 408 с.

Dolynnyi Yu., Honcharenko O., Kravchuk L. Pedagogical think about the formulation of professional competence in the field of physical education in sports

The statistic presents that well-educated pedagogical mind and formulation of professional competence in the field of physical education and sports for an hour at the pledges of high education.

Based on the results of the analysis of a set of factors influencing the formation of professional competence of future specialists in physical education and sports to professional activity, we determine the following pedagogical conditions for purposeful formation of competence: creating an educational environment to improve professional competence future specialists in physical education and sports; introduction of personality-oriented training of future specialists in physical education and sports; monitoring the formation of professional competence of future specialists in physical education and sports to professional activity.

Creating an educational and professional environment to implement a program of training future professionals in physical education and sports for professional activities is perceived as a space for self-realization and self-actualization, as a condition of the student's own self-education. Personality-oriented training of specialists in physical education and sports consists of personal and individual qualities of the future specialist and is considered as a scientifically sound system of subjective interaction of students and faculty of higher education, which is based on the principle of a personal approach to each student. Monitoring is a system of constant monitoring of phenomena and processes taking place in the environment and society, the results of which serve to justify management decisions to ensure the safety of people and objects of the economy. Monitoring – it is a scientifically based, purposeful, analytical and prognostic system for tracking the dynamics of leading processes, both in content and organization, at all levels of the education system with the participation of all subjects of education.

Theoretical analysis of scientific sources made it possible to summarize the significant experience of theory and practice of training of future specialists in physical education and sports in higher education indicates the positive impact of pedagogical conditions for the formation of professional competence of future specialists in physical education and sports while studying in higher education, namely: mastering the educational material, namely: modern theoretical knowledge and practical skills in the application of physical exercises and natural factors; modern sports and mass and sports and health technologies, emphasizing the motivation, interests and needs of future professionals in physical education and sports during educational activities.

Key words: *pedagogical conditions, specialists, physical education, sports, professional competence.*